

A testi-lelki rehabilitáció

Augusztus utolsó hétvégéjén Szegeden tartották VIII. konferenciájukat a szocialista országok rehabilitációs szakemberei. Tanácskozással egy időben zajlott a Magyar Rehabilitációs Társaság vándorgyűlése. A közös tudományos ülés résztvevői a család, a munka, a szabadidő lelki rehabilitációját segítő szerepéről, az alkoholbetegek társadalmi újrabeilleszkedéséről, a pszichoterápia és a rehabilitáció kapcsolatáról tanácskoztak. A vándorgyűlés szakemberei pedig a mozgásszervi, belgyógyászati és pszichiátriai rehabilitáció lelki kérdéseivel foglalkoztak. A konferencia szervezőbizottságának elnöke, a SZOTE Ideg-Elmelektanoként docense, Pető Zoltán foglalta össze előadásában a testileg rokkant, lelki egyensúlyukat veszített emberek sikeres rehabilitálásának legfontosabb problémáit.

*

A tisztánlátás érdekében próbáljuk végigkísérni a rehabilitáció vezető útjainak állomáisait

Minden gondolkodni képes embernek van egy önmagáról kialakított úgynevezett képke. Ismeri többé-kevésbé milyen értékkel bír, mire képes. Aztán egy baleset, betegség következtében elveszti, valamelyik érzékszervét, végtagját, vagy lelki életének egyensúlyát. A tragédia hatására az képke megváltozik. Ezt a változást pedig csak úgy képes az ember önma-

gában feldolgozni, ha megtanul együttélni a veszteséggel úgy, hogy a megmaradt képességekre támaszkodjon jobban. A rehabilitáció pontosan arra hivatott, hogy e hátrányt az ember minél jobban és könnyebben kiküszöbölhesse, a megrokkant embert — a sérüléseivel együtt — a megmaradt képességei hasznosítására ösztönözze, a harmonikus továbbélés útjára segítse. A pszichiátriai rehabilitációnak pedig az a feladata, hogy a képességeket újra szervezze, és biztosítsa ezeknek társadalmi elfogadását. Az egészségügynek nevezett rehabilitáció tehát korántsem csak orvosi, hanem ösztársadalmi feladat.

Az átmenetileg vagy véglegesen munkaképtelenné vált emberek ellátása, segítése, rehabilitációjának rendszere a jelenlegi formájában egyetlen reálisan elvárható funkcióját sem képes teljesíteni. Hiányoznak a rehabilitációt segítő, védő, illetve vezető munkahelyek, a vállalatok nem érdekelték a rokkantak foglalkoztatásában, az intézmények nem tudják megfizetni a jelenlegi gyakorlat. Miszerint igen sokszor szociális okok miatt kerülnek rokkant vagy idős emberek kórházi osztály aktív

vül mindenütt akadályba ütköznek. Mi több, az egészségügy falain belül is, hiszen hiányoznak a nappali éjszakai szanatóriumok.

A fiatalabb, az aktív munkára még alkalmas rokkantkorosztály számára speciális munkahelyek kellenének, amelyek a kreatív rehabilitáció lehetőségét biztosítanák. Szükség lenne háromféle átmeneti intézményre: átmeneti foglalkoztató otthonokra, azok számára, akik ugyan fokozott gondozásra szorulnak, de munkakerükkel rendelkeznek, és nem igényelnek tartós szociális elhelyezést. A másik típus az átmeneti gondozóotthon, ahová azok kerülhetnének, akikkel törődik ugyan a családjuk, de ez a törődés valamilyen oknál fogva rövidebb-hosszabb időre megszakad. A harmadik pedig az átmeneti panzió, mindazoknak a családtagoknak segítő, akik idős vagy korlátozott hozzátartozójukat bizonyos időre megfelelő körülmények között kívánják elhelyezni. Ha ezek az átmeneti intézmények meglénnének, talán megszűnne a jelenlegi gyakorlat, miszerint igen sokszor szociális okok miatt kerülnek rokkant vagy idős emberek kórházi osztály aktív

betegágyára. Jelenleg a sokkal drágábbat adjuk, olcsón, hiszen a szociális okokkal felvett betegek ellátása a kórházban, klinikán lényegesen többbe kerül, mint az átmeneti intézményekben.

Utoljára, de nem utolsósorban, a sikeres rehabilitáció érdekében a rokkantakkal kapcsolatos közgondolkodás megváltoztatása is fontos teendő. Hiszen addig, amíg a család, a társadalom, a végsőkéig képes tűrni, takargatni az alkoholista avagy kábítószeres manipulációját — de abban a pillanatban kitesztíja, amikor már törvényes intézkedés történik ellene —, addig nem valószínű, hogy a rehabilitáció sikeres lesz.

Ma Magyarországon 400 ezer rokkant él. Az elmúlt tíz esztendőben megkétszereződött a pszichés betegség miatt leszakadókat száma. A testi és lelki gyógyításra, majd a rehabilitálásra várók tábora egyre nő. Mindkét félnek — a magyar rehabilitációs társaságnak és a pszichiátriai rehabilitáció szakembereinek — együtt is keresni kell a továbblépés, a jobbítás lehetőségeit. A közös tanácskozás pontosan e céllal szerveződött. A többi szocialista országban is, de nálunk is mihamarabb lépni kell, mert a közel félmillió ember egészségügyi rehabilitációjának elmulasztása a jövőben halmozott szociális teherként nehezedik majd az egész magyar társadalomra.

K. K.

Az avantgarde teadélutánja

(A szegedi III. Táblakép-festészeti Biennáléről)

Előbb a megkötöttség fogalmát kellene tisztáznunk (amire viszont egy ismertetésben sem idő sem hely). Lehet mindannyian iszonyodunk a kötöttségektől (lásd: meghatározni is), mert egyfelől a döntést hozza ránk bármi ilyesmi — és ha ez (mármint a választás lehetősége) szabadság is, akkor rendkívül kétes „szabadság”, mert majd idejében és terében vizsgálva be kell látnunk, „hamis perspektíva”, „illúzió” s „elvontság”; másfelől félünk az örökös lehetőség elvesztésétől, a változtatni tudás és akarat képességének elvesztésétől, vagyis a kiegyensúlyozottságra törekvésünk, a „steril” biztonságra, a mózdatlanosságra, paradox módon, vagyis az anonimitásra, a föloldott én, a személytelen elérésére (akár bürokratikusán is), tehát a felejtésre.

Amikor még itt a közelmúltban (egész a nyolcvanas évek elejéig) úgy tűnt, egy aktualizált és akcionált létezés elképzelhető, vagy egyáltalán megvalósítható, felerősödött, megizmosodott a képzőművészetekben is, újra, a politikus, szociológus, nem közvetett társadalmi szerepvállalás, és telítődött a direkt ráhatás képzetével.

Ugyanakkor a nálunk a hetvenes évekre elfogadott és beérő neoavantgarde, főként épp a táblakép esetében (ugyanis kintebb kerül az érdeklődés fókuszán), mintegy saját valóságának hihetlenségi erejétől felgyorsul, úgyis mint társadalmilag emészthető, az állam számára ideologikusan is felhasználható folyamat. Azaz, abban az „időszerű”, pillanatban veszt el koordinált és funkcionális, mielőtt — egy rövid komfortációs szakasz után — megtörténne a domesztifikáció és az újra misztifikálás (az értelmezésben is). Jellemzően a legjobbakban — most nem csak a táblaképekről beszélve — vagy más irányt vesz művészetük, vagy „hallgatnak”, vagy kiszorulnak a peremre, meg határainkon túlra...)

Itt (Szegeden) már jól láthatjuk azt a poétikájában, stílusjegyeiben, formavilágában kiüresedett, semmitmondóan közhelyessé lett festészetet (mely főleg konstruktív és absztrakt expresszionista „kifejezéseket” használ), amely az ötvenes évek nyugat-európai és amerikai stílustendenciáit készen veszi át, a magárismerés kényszerű nélkül, „közhelyesen” későn, sematikusán ráillesztve más keretbe, az itt és most konkrétumait figyelmen kívül hagyva, idomulva egy olyan művészi szerephez, amelyet éppenhogy felszámolni akart. Ismétlések és önismétlések következnek, a művészet piacra dobása...

Igy tehát ez a fajta festészet (a megváltozott viszonyok közt) ellehetetlenül, hitelét veszti, érvénytelen lesz... Már most egyértelműen kiderül, kezdő megállapításunk az ellentétjében fordul; vágyunk a megkötöttség, s hogy kötöttségeinket tudatosítanunk kell. Ez a szemléleti változás, a megkötöttségek (mikor és hol) tudatosítása, személyiségünk téjjeinek kijelölése néhány (öregebb? fiatalabb) festőnkél nyilvánvalóan és pontosan érzékelhető; akiknél már nem kérdés — Hegyi Lórándot idézve — „internacionalizmus” vagy „nemzeti művészet”, „szinkronitás” vagy „megkésetttség”, illetve „egyetemeség” vagy „provincializmus”. Ez a fiatal művészgeneráció — még mindig őt idézve, csak az ő helyzetleírását magyarra átorzítva — nem hisz többé a „hasznosság” és az expanzió tiszta képében, hiszen alapélménye a korrupció, a legalapvetőbb struktúrák változathatatlansága, a gazdasági érdekek előtérbe kerülése, a politikai reformizmus tehetetlen erőfeszítései stb.

Válságérzet és kilátástalanság.

A megoldás tehát újra és megint, a kép, csak a kép; az „új szubjektivitás”, az „intimitás”, sajátlagosságainak keresése-követése, tudomásul vétele, és megfestése...

Az egészből kiemelkedőnek találok Mulasics László *Délutánról délutánra* című festményét, melyen a legizgalmasabban és relevánsan van jelen mindez az újszerűség. Eszközeiben is nyílt és friss; az új-primitivizmus és a neodada jellegzetességeit viselő képén sikerül egy meditációra alkalmas s ugyanakkor érzéketlen „világot” létrehozni... Továbbra is, megújulva, a legnagyobb mértékben kell említeni Bak Imrét, aki „új eklektizmusában” a legszűkebb körű kultúrörökségeket tudja autentikusan „összehozni”. Illúziótlanságában, az úttalanság kiütésének megtalálásában szöveket Szirtes Szobaképei. És szép képekkel van jelen Kalmárné Horóczy Margit is. (Az ágacska dicserete). És végül itt van — a Mulasicsé és a többi jó (El Kazovszkij, ef Zámbo, Szemadám s még néhány) képe mellett Misch Adám — az egész tárlat összhangulatára s annak kontrolljára is jó című műve, *Délutáni várakozás*.

SOLYMOSI BÁLINT

Kulturális életünkről

A József Attila Tudományegyetemen a nevelési rektorhelyettes vezetésével a Közművelődési Bizottság közművelődési speciális kollégiumnak volt és van. Legnagyobb eredmények tartjuk, hogy nagyon sok fiatal itt kapott kedvező lehetőséget művészi tehetségének kibontakoztatására. Pályafutásunk eredményeivel a magyar, sőt a nemzetközi kultúrvilágban is dicsekedhetünk. A Collégium Polytechnikumon a hallgatók megismerkedhetnek a természetudományok legújabb eredményeivel is. Az elmúlt időszakban az előadásokat a JATE, a SZOTE és az MTA Biológiai Intézetének tudósai tartották.

Egyetemünk kulturális tevékenységét szolgálja a Szegedi Egyetemi Műhely (SZEM). Rendezvényei főleg a nyári szünetben jelennek meg, sőt tudatosan tudták, hogy társadalmi fejlődésünk alapvető feltételeinek szoros függvénye az emberek tudatában végbemenő változás és ez több nemzedéken keresztül érezhető hatását. Legnagyobb ny. egyetemi adjunktus

Böll, a demokrata

Egy életmű áttöri a határokat

Ráncoktól barázdált arc — meglepő embertársaira fűgesszített tekintet — a közmezőletben a meggyőzés gesztusa. Ö Hénrich Böll. Nekünk ír, nekünk beszél hitről és háborúról és politikáról, életével az emberi tartásról szól — hogy magunkra döbbenjünk.

— Nekünk hiányzott a megtiszteltetés, nem pedig Hénrich Böllnek, hogy szimpóziumot rendezzünk emléktáblát avassunk, születésének 70. évfordulóján. A JATE rektora vélekedett így, mikor — a művelődési minisztérium képviseletében — leleplezte a Nobel-díjas író előtt tisztelgő emléktáblát, annak a szentesi középiskolának a falán, melyben 1944 nyarán Böll sebesült katonaként tartózkodott. Öntől tudom — a német nyelvtérületet is beleértve — a szentesi az első Böll-emléktábla. Ezen kívül, milyen „újdonságokat” hozott a szimpózium? — kérdeztem dr. Bernáth Árpád docent, a tanácskozás egyik szervezőjét.

— Hadd kezdjem magunkkal: a Német Nyelvi és Irodalmi Tanszéknek — 1957-es újrászervezése óta — ez volt az első nemzetközi rendezvénye. Első alkalommal Szegeden gyűltek össze a világ különböző országaiban élő Böll-szakértők, így kivívtuk a kezdeményezőnek járó elismerést, s felhívtuk a figyelmet az itt folyó germanisztikai kutató munkára. Az író életművét bemutató kiállítás létrehozásában az egyetemi központi könyvtár is közreműködött. Ennek egyik következményeként 400 ezer forint értékű német nyelvű kiadvánnyal gyarapodott az állomány. Az sem szokásos, hogy egy nemzetközi színvonalú kiállítást először Szegeden, majd a fővárosban láthassanak az érdeklődők. A Somogyi-könyvtárból október 7—16. között a Kossuth Klubba érkezik Böllről szóló kiállítás. Újdonságnak számít, hogy a Kibernetikai Laboratórium munkatársainak segítségével rekordidő alatt, rendkívül izléses kivitelben készült el a rendezvény plakátja és a kétnyelvű, 60 oldalas katalógus.

— A kiállításon bemutatják, a katalógusban — első közléseként — olvashatjuk Böllnek egy magyarországi levelét, melyet 1944. július 24-én Szentesen keltezett. Mit jelent ez Önnek, aki szakdolgozatában, egyetemi doktori disszertációjában és kandidátusi értekezésében foglalkozott?

— A háború idején a fiatal Böll több száz levelet írt feleségének. Az elsőként nyilvánosságra hozott szentesi levél az én olvasmányomban ismételtlen igazolja, hogy az erős kötődés, a hűség erkölcsi alapja egész világnézetének. Ebben a levélben egy cirkuszi előadásról beszámolván megemlíti, hogy német katona létere a magyar gyerekek közé ült. Azaz már akkor is hangsúlyozta különállását. Böll végig azon volt, hogy katonai szolgálatra alkalmatlanná tegye magát, tiszt sem akart lenni. A náci propaganda hatása alól kivonta magát, keresztény hite volt az az erő, mely megtartotta. A leveleiben ugyan többször, néha ellentmondóan ír a háborúról, de továbbá vizsgálat tárgya kell, hogy legyen: mi az, amit a cenzúra „kedvéért” csempészett üzeneteibe, illetve akkor ténylegesen hogyan gondolkodott erről a kérdéstről.

— „... Azt hiszem, a magyarok politikailag is aktívabbak és többre képesek lehetnének, ha az állam nem lenne oly nagymértékben feudális...” — mond véleményt rólkunk...

— Böll Magyarországról összesen 57 levelet írt, 66 oldalon. Ezeket a számonkara rendkívül izgalmas, az életmű szempontjából értékes adalékokkal szolgáló dokumentumokat az özevgy most bocsátotta rendelkezésünkre. Böll véleményt mond az országról. Megismerhetjük, hogy mit olvasott. (Az első világháborúról például számos követet.) Sokat írt arról feleségének, hogy „dolgozni akarok”, ami kettjük között valószínűleg tudtoltan azt jelentette: Böll író lesz. Az életrajzi tényeken is finomítani lehet e levelek feldolgozása után. A szimpózium eredményének is tekinthetjük,

ha valóra válik elképzelésünk: 1988 májusáig az olvasók kezébe adjuk Böll összes, 44 évvel korábban írt magyarországi levelét, illetve az ezekhez kapcsolódó, de még nem publikált szépirodalmi alkotásokat.

— A nemzetközi tudományos közvélemény szempontjából milyen eredményt zárt a tanácskozás?

— Szimpóziumunk elsődleges célja az volt, hogy a kutatók képet kapjanak a Böll-archívum anyagáról. Izgalmas kérdés ugyanis, hogy a 30 éves korától kezdve publikáló Böll hogyan találta meg azt az új hangot, mellyel már akkor felhívta magára a figyelmet. Feltáratlan, hogy milyen volt egyénisége a háború előtt, hogy milyen kiadatlan írások (versek, elbeszélések és másfél regény) vittek az érett művekhez. Több előadás foglalkozott az archívumban fellelhető anyaggal, vagyis a szakemberek a kutatás új irányait fogalmazhatják meg, mert megtudták, mi az, ami publikálatlan, de rendelkezésre áll. Képet kaptunk a kezdő író irodalomszociológiai környezetéről is, arról, hogy kikkel (mely kiadókkal, szerkesztőkkel) állt kapcsolatban. Tehát a tanácskozás főlegorosiította az életrajz kutatását.

— A szimpózium másik célkitűzése volt, hogy a halál árnyékában született utolsó művet alaposan és felülösen értékeljük. Az Asszonyok rajnai tájban című regényt hét irodalomelméleti szakember elemezte.

— Böllt az egész világon olvassák. A szegedi tanácskozásra tíz országból érkeztek kutatók. Van-e Böllnek nemzetek szerinti olvasata?

— Igen, van. Például az amerikai Robert C. Conard professzor a kapitalizmust kritizáló íróról tartott előadást. Ez érthető, hiszen a daytoni katolikus egyetemen oktat, ahol a gazdaságilag fejlett rendszer problémáit Böll-lel látthatjuk a legjobban. Nottingham egyeteméről dr. J. H. Reid Böllnek a tradíciókhoz való viszonyát emelte ki előadásában. Arról beszélt, hogy a hagyomány megszakadá-

sából súlyos társadalmi, politikai bajok származnak. A kínai olvasónak pedig a Böll-regényeket meghatározó keresztényiségprobléma ugyan nem érthető, de a vallás kifejezte mélyebb emberi értékek (a humanum, a közösségteremtés) igénye, a kiszolgáltatottságtól való elhatárolódás) és az írók szociális vonatkozásai érthetőek. Épp ez a nagyszerű Böllben, hogy a mély emberi vágyakat elemi szinten tudja megragadni. Az pedig különösen érdekes, hogy német élményanyagban egy német képes erre. „A” német, a XX. századi Európa legerőtelenebb nemzetének képviselője, mert a felvilágosodás egyik fellegvára volt, mégis bele tudott fordulni a hitleri borzadály-röhejbe...

— „Érzékenyen, kitéve mindennek, sebezhetően és szánalomtól vezérelve reagált az országunkban lejátszó változásokra, határozottabban és a jelenre fogékonyabban, mint korának bármely más, német írója” — vall Böllről egyik barátja. Ön szintén személyesen ismerte, az NSZK-ban élő íróember miért vállalt politikai közszereplést?

— Nem kereste ezt a szerepet. Kikényszerítették belőle. Az látszik, hogy alkotótevékenysége erkölcsi indíttatású. Gyökere az öskeresztény alapon álló hit és közösségfelfogás, nem a nemzet, mert azt távolságtartással szemlélte. Ugyanakkor, mint németnek kell figyelmeztetnie az emberiséget, nehogy visszacsúszson oda, abba a pokolba, melyet már megjárt. Böll hitt abba, hogy az irodalom megváltoztatja, átalakítja az adott kultúrát. Tekintélyt vált, kezdtek rá hivatkozni, sokat nyilatkoztatták. De ő nem kapcsolódott szervezethez (a katolikus egyházhoz sem), pártprogramhoz vagy politikai szemléletéhez. Ha felkérték, szívesen elmondta véleményét. Ezért láthatjuk a „zöldek” vagy a békemozgalom rendezvényein. Am mindig hangzottaita; demokrata polgár, így nem a személye — mint mások állították —, hanem a parlament a nemzet lelkiismerete. ÚJSZÁSZI ILONA